

POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

NÁZEV: Osecké urbáře 17. století

AUTOR: Jiří SIROVÝ

VEDOUcí PRÁCE: Prof. PhDr. Jaroslav ČECHURA, DrSc.

Na Ústavu českých dějin odevzdáno v prosinci 2007

Předkládaná práce zaujme na první pohled svým nadstandardním rozsahem (264 stran, 11 různě rozsáhlých kapitol). Název práce není vlastně úplně výstižný: nejedná se ani tak o zpracování oseckých urbářů 17. století, ale spíše o jejich využití pro demografický výzkum jedenácti lokalit klášterním panství v nejbližším okolí cistercia, téma poměrně úzce vymezené, ale důkladně podané. Přitom je tento výzkum začleňován do někdy širšího, někdy užšího historického kontextu, ať už co se týče vývoje klášterního panství, nebo vůbec dějin českých zemí. Dějiny klášterní komunity samotné jsou naopak ponechány stranou.

Autor nejdříve líčí dějiny oseckého kláštera od jeho založení, paralelně pak probírá dějiny pražského arcibiskupství, které se stalo majitelem kláštera na konci 16. století. Ve 2. kapitole přistupuje k rozboru prvního oseckého urbáře, přičemž se podrobněji věnuje i vývoji klášterního městečka Hrob. Ve 3. kapitole poněkud ustupuje z ryze pramenného výzkumu, když líčí léta před stavovským povstáním, vydání Majestátu a významné události v Hrobu; vzápětí přechází k rozboru osídlení klášterních vsí na základě urbáře z roku 1625. 4. kapitola srovnává vývoj počtu platícího obyvatelstva klášterního panství podle údajů prvního a druhého oseckého urbáře; 5. kapitola poskytuje vcelku zdařilý obraz třicetileté války, 6. pak srovnává osecký urbář a berní rulu z roku 1654; 7. je věnovaná třetímu oseckému urbáři, 8. zachycuje změny pozemkové držby v rozmezí mezi druhým a třetím oseckým urbářem, 9. se pokouší zobecnit údaje o migracích, 10. uvažuje o příčinách migrace.

Na prvním místě je nutno vyzdvihnout jistě až mravenčí práci se třemi urbáři a jejich důkladné porovnání s údaji berní ruly: autor zachycuje desítky až stovky jmen, jistě podstoupil náročnou paleografickou práci, která přesahuje požadavky běžně kladené na autora diplomové práce. Byť autor neopomenul uvažovat o podnětech a širších okolnostech vzniku urbářů v různých peripetiích dějin Oseka, nevěnoval větší pozornost právě „archivářským“ záležitostem: fyzické podobě urbářů, alespoň zmínce o písmu, uvedení paginace k jednotlivým lokalitám či otázce, zda s urbáři už někdo pracoval atd. Důkladné prozkoumání urbářů by jistě mohlo být v rámci dalšího výzkumu obohaceno o analýzu dalších pramenů,

týkajících se správy klášterního panství koncem 16. století (zejména ve fondu APA), nebo i typologicky odlišných pramenů ze století 17.

Autor poskytuje celkem komplexní pohled na skladbu a proměny – platicího!, což možná není vždy ve výkladu dostatečně zdůrazněno – obyvatelstva na poměrně malém území nejtěsnějšího oseckého klášterství ve složitých politických, válečných a demografických zvratech 17. století (od roku 1603 včetně až do 1664). Téma je dobře zvolené vzhledem ke značnému bohatství oseckých pramenů, které umožňují sledovat proměny v podstatě po generacích. Sirový uvažuje na základě pečlivého archivního studia o dopadech jednotlivých významných politických mezníků na demografické změny klášterství: nesporně může doložit poměrně silnou migraci do Saska po porážce stavovského povstání, naopak překvapivě silnou tendenci „dosidlovat“ klášterní vsi právě po jejich vylidnění v rámci exilu. Zdá se, že válečnými událostmi prvního desetiletí třicetileté války bylo osecké klášterství poměrně málo postiženo. Důležitá je poměrně rychlá revitalizace klášterství po ukončení třicetileté války, většinou díky vnitřní migraci. Zajímavá je také značná nestabilita držitelů jednotlivých gruntů a chalup, a to nejen v souvislosti s válečnými zvraty. Velmi pracné je také srovnávání údajů mezi jednotlivými urbáři (např. 4. kapitola) a cenné jejich zasazení do výpovědi, již poskytují příslušné pasáže Berní ruly. Někdy se dá z urbářů vysledovat i dělení jednotlivých pozemků, čilý obchod se statky, a poměrně malá stabilita jmění: jen dosti málo rodů prokazuje kontinuitu na stejných gruntech byť i v rozmezí pouhých čtyř desítek let mezi vznikem prvního a druhého oseckého urbáře. Celkem zdařilé je propojení údajů z – ovšem necitované! – literatury s vlastním archivním výzkumem zejména v pasážích věnovaných stavovskému povstání nebo třicetileté válce.

Práce má ovšem také některé závažnější nedostatky. Rozpaky působí již její struktura: byť zpracovávané téma k tomu přímo svádí, práce postrádá úplně přílohy (tabulky a obrázky jsou začleněny přímo do textu, což někdy působí rušivě při jeho vnímání). Navzdory očividně důkladné a celkem zdatné práci s prameny také takřka úplně chybí poznámkový aparát: poznámky, řazené až za celý text, dosahují počtu pouhých osmatřiceti, přičemž poněkud komicky může působit pečlivý odkaz na *Velkou knihu o klimatu zemí Koruny české*, a naproti tomu absence odkazu na jakýkoli editovaný či archivní pramen. Ani jinde nejsou uváděny zdroje autorových informací (za všechny: jen jménem autora je zmiňován výzkum Tomáše Velímského, Sirový neuvádí, odkud čerpá údaje o jednotlivých pražských arcibiskupech, atd. atd.). V souvislosti s těmito „řemeslnými“ výtkami je třeba poznamenat, že také řada marginálních údajů by náležela spíše do poznámek pod čarou.

Vytknout lze autorovi také velmi sporný seznam použité literatury – byť literatury zná mnohem více, jak dokazují odkazy v textu i poznámkách, zejména ovšem nedostatek obecnější demografické literatury, která by poskytla práci citelně scházející teoretičtější zakotvení. Jistě by bývalo bylo vhodné předeslat úvahy o metodickém postupu: ten je pohříchu převážně empirický. Nevyhraněné je také používání pojmů („společnost“, „societa“, „poválečná společnost“ na s. 186, ale i „vesničan“ – snad bych se mohl přiklánět v tomto případě k užívání pojmu „poddaný“ atd., ujasněno není, co je míněno „klášterní školou“, s. 71 atd.).

Obsahově lze také vytknout přítomnost velmi podrobného výkladu o vzniku řádu cisterciáků či založení kláštera a naopak ne úplně „dotaženého“ výkladu o vzniku klášterního panství ve středověku. Ne zcela smysluplně působí také podrobný výklad o založení, dějinách a zrušení pražského arcibiskupství. Je otázka, zda by nebylo vhodnější údaje o arcibiskupství začlenit jen tam, kde jsou relevantní pro dějiny Oseka. Za nadbytečné pokládám i velmi podrobné biografické údaje o jednotlivých pražských arcibiskupech (počínaje 14. stoletím!), nebo obšírný výklad politického vývoje předcházejícího vydání Rudolfova Majestátu. Podobně neorganické je dle mého soudu uvedení plného textu Majestátu, aniž by bylo uvedeno, odkud je text převzat. Smysluplná je naopak jistě pozornost věnovaná detailům hrobské kauzy.

Je jisté, že se nelze při podobně rozsáhlé práci vyhnout řadě opakování,¹ odstranit se však nepochybně daly repetice charakteristik jednotlivých vsí.² Obsahově můžeme uvést některé nepřesnosti: např. k tvrzením na s. 20 je třeba upozornit, že obnovit pražské arcibiskupství nesliboval jen Ferdinand I., ale že to byl tradiční volební slib českých králů od husitských válek. Bylo by třeba zamyslet se nad rozdílem mezi pojmy „episkopát“ a „pontifikát“ (s. 21), nepodstatným přehlédnutím je záměna Sedlce za Světec; arcibiskupští úředníci jistě nepřerušili mši, nýbrž luteránskou bohoslužbu (s. 58). Nehovořil bych o „nekatolickém“, ale spíše o „stavovském“ povstání; je otázka, zda můžeme říci, že právě v městečku Hrob začala třicetiletá válka; arcibiskup Lohelius usiloval o návrat Oseka cisterciákům už roku 1617; nelze konstatovat, že by se o restituci zasazoval klášter, nýbrž řád (s. 59), je otázka, jestli bylo arcibiskupství opravdu tak katastrofálním pádem (alespoň z mně dobře známých pramenů okolo přebírání majetku diecézí se zdá, že o zdejší hospodaření jevil arcibiskup velký zájem). Možná by stálo za to alespoň zmínit, že panství oseckého kláštera

¹ Např. v souvislosti s dluhy opata Balthasara u hrobských měšťanů či ohledně pozdního vysvěcení kostela sv. Barbory v Hrobě na s. 31.

² Např. že Křížanov je dnes součástí Hrobu přinejmenším na s. 94 a 132; že farní správa Jeníkova byla přenesena do Hrobu roku 1486 na s. 36, 129 a jinde.

bylo z hlediska jazykového německočeské a pokoušet se na základě korpusu jmen o úvahy i tímto směrem.

Závažnější jsou nedostatky v literatuře: nejsou citovány práce K. Charvátové či J. Čechury věnované středověkému oseekému klášterství a cisterciáckému hospodaření vůbec, novější ani starší práce věnované předání kláštera – jako články B. Scheinpfluga či studie F. Machilka o cisterciácích v českých zemích v raném novověku; oproti tomu je citována dosti obecná práce J. Gelmiho *Papežové*. Nečetné citace jsou navíc často nepřesné.³

Někdy se jeví poněkud problematické hypotézy o příbuzenských vztazích na základě urbářů, předkládané navíc často v dosti složitých a někdy nedoformulovaných souvětích (s. 62). Autor na druhou stranu jen občas „trpí“ tendencí uvádět zajímavé, ale pro výklad nepodstatné detaily.⁴

Jádro analýzy tvoří tabulky. Někdy by se zdálo vhodné četné tabulky spojit do jedné (např. údaje o tom, zda byli sedláci či chalupníci – s. 43), někdy se zdá být nadbytečným jejich převypravování – autor nás někdy příliš podrobně nutí sledovat své složité úvahy, které přitom jen někdy dospívají k hlubší interpretaci, některé tabulky by možná bývalo účelnější přesunout do příloh. Tabulky nejsou příliš dokonale zpracované ani graficky (legenda se někdy ocitá na předchozí straně, než vlastní údaje). Škoda je, že úvahy o hospodaření jsou jen zřídka a roztroušené (např. o „mlynářském srdci“ klášterního panství); jistě by bylo zajímavé alespoň někdy uvést výši jednotlivých dávek. Výklad je místy poněkud zmatený, někdy se objevují ne zcela logické retrospektivní exkurzy (s. 134) či nelogické strukturování informací;⁵ poněkud neorganicky působí poznámky o klimatu či rozšíření syfilitidy po Evropě (s. 233-235). Z formálního hlediska je také otázkou, nakolik jsou účelné někdy velmi krátké a nicneříkající předmluvy k jednotlivým kapitolám (např. ke kap. 3.). Objevují se nadbytečné věty (s. 107, ř. 10 a jinde). Místy jsou formulace poněkud naivní či nedomyšlené.⁶ Z metodického hlediska je nutno dále vytknout formulace typu „počet obyvatel je konstantní“, přičemž je zřejmé, že jde o počet **platicích**, tedy evidovatelných obyvatel (např. s. 40 a mnohde jinde), (s. 186): urbáře jistě zachycují jen část demografických poměrů. Nelze pochybovat o významu vnitřní migrace pro zalidnění jednotlivých vsí i o tom, že přitažlivost určitých vsí pro přistěhovalce vypovídá o kvalitě tamních životních podmínkách. Zřejmé také je, že migrace např. ze „silně luteránského“ Hrobu nebyla po roce 1620 tak silná. Někdy ale

³ Např. u syntézy K. Charvátové je třeba uvést, že se jedná o 1. díl.

⁴ Poznámky o šachtách ve vsi Hrdlovka na s. 69.

⁵ Např. na s. 135 mi není jasné, proč se najednou píše, že Háj byl inkorporovanou farností.

⁶ Např. na s. 9 – o vesničanech, kteří se věnovali zemědělství atd.; Matyáš to dobře věděl a cloumal s ním vztek ... – patří spíše do mluveného projevu.

působí úvahy o příčinách migrace dosti povrchně. Stejně tak do větší hloubky by si zasloužil rozpracování závěr této diplomové práce: některé závěry vyznívají jen mezi řádky, bylo by je třeba zdůraznit.

Práce odpovídá na některé otázky spojené s demografickým vývojem exponovaného klášterního panství během prvních dvou třetin 17. století za třicetileté války; řadu dalších odpovědí jen naznačuje nebo nechává otevřených: i proto lze práci pokládat za solidní základ k dalšímu výzkumu a hlubším interpretacím a doporučit ji k obhajobě.

V Praze dne 2. 1. 2008

Jan Zdichynec

